

บทที่ 4

วัฒนธรรมองค์การและกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

การวิจัย เรื่อง "ผลของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการพ.ศ.2540 ที่มีต่อการตัดสินใจเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด" เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และ นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย (Descriptive Analysis) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับนายทหารที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร และการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสายข่าวด้านการทหาร โดยในบทนี้จะนำผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดหลัง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการพ.ศ.2540 มีผลบังคับใช้

ตอนที่ 2 ผลของ พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสารของราชการพ.ศ.2540ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด

ตอนที่ 1 กระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

กองบัญชาการทหารสูงสุด มีกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างไร ภายหลังจาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มีผลบังคับใช้

ก่อนที่จะกล่าวถึง กระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด จากการศึกษาพบว่า กองบัญชาการทหารสูงสุดได้กำหนดกรอบการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการทหารให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และสอดคล้องกับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้สั่งให้ยึดหลักในการพิจารณา 2 ประการ คือ

1. รักษาผลประโยชน์ของกองทัพและประเทศชาติเป็นหลัก
2. การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการทหารให้เปิดเผยเท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

ทั้งนี้สาระสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

- ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยเป็นการทั่วไป
- ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้บางส่วน

-ข้อมูลข่าวสาร"ลับ"เปิดเผยไม่ได้

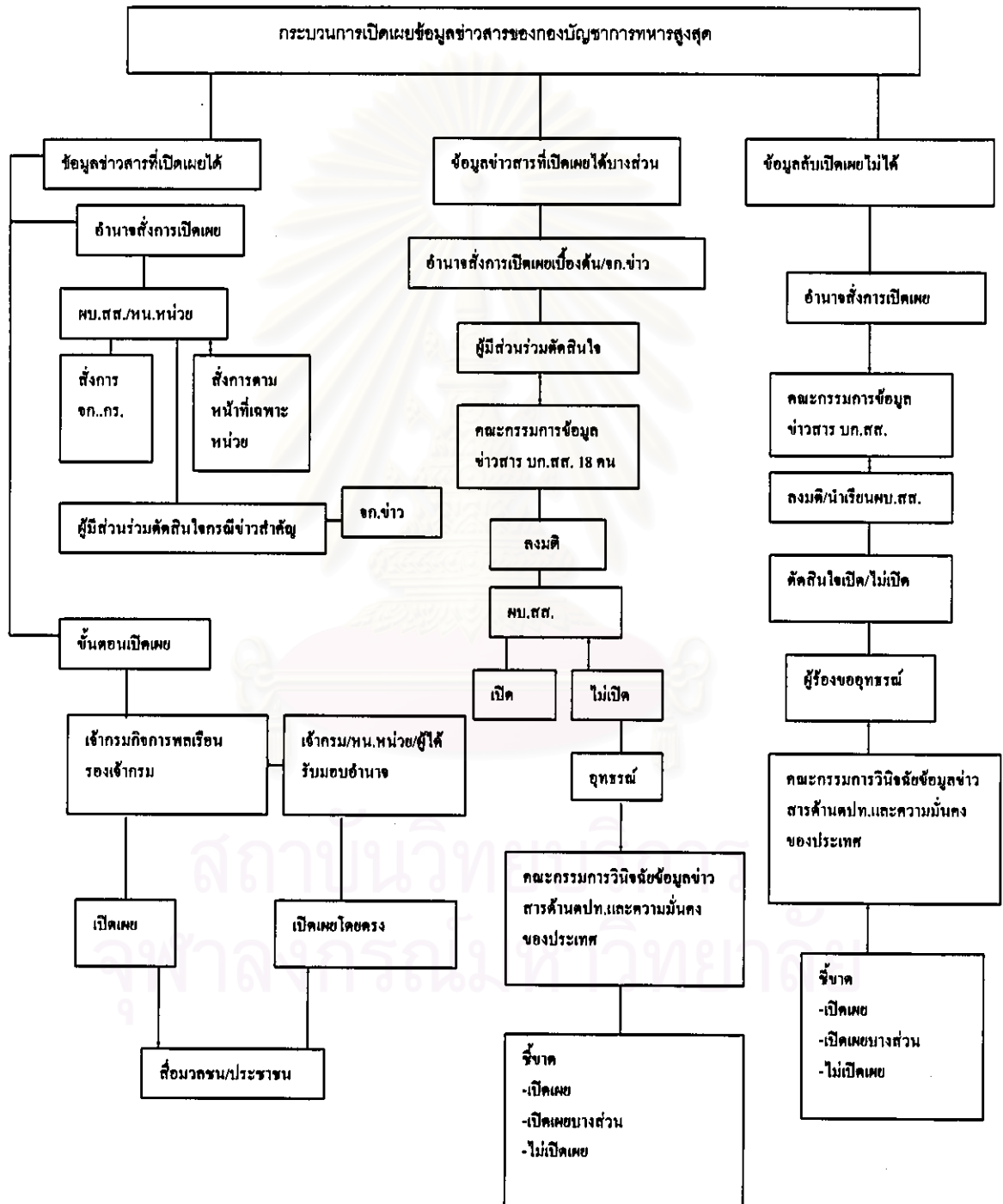
จากสาระสำคัญของ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว สามารถกำหนดออกเป็น 4 ประการ คือ

1. การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยของทางราชการทหาร ให้คำนึงถึงผลประโยชน์ของกองทัพเป็นหลัก และให้เปิดเผยเท่าที่จำเป็นเท่านั้น
2. เอกสารโดยของทางราชการทหารที่กำหนดชั้นความลับไว้ตั้งแต่ "ลับ" ขึ้นไป ห้ามมิให้เปิดเผย หากมีความจำเป็นจะต้องเปิดเผย ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการที่รับผิดชอบด้านข้อมูลข่าวสาร
3. สำหรับข้อมูลข่าวสารของทางราชการทหาร ที่ต้องจัดให้ประชาชนเข้าตรวจดูได้ตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้ ให้ยึดหลักปฏิบัติดังนี้
 - 3.1 ควรเปิดเผยแบบกว้างๆ ให้ประชาชนได้รับทราบ โดยไม่ต้องเจาะลึกลงไปรายละเอียด
 - 3.2 สำหรับเอกสารที่ไม่กำหนดชั้นความลับ แต่พิจารณาในขั้นต้นว่า อาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ให้ส่งให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ เจ้ากรมข่าวทหาร พิจารณาก่อนเปิดเผย
 - 3.3 ข้อมูลที่สามารถเปิดเผยได้เท่าที่เห็นสมควร ได้แก่ แผนงาน โครงการงบประมาณรายจ่ายประจำปี สัญญาต่างๆ และบัญชีรายรับ-รายจ่าย ตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นไป
4. ให้กองบัญชาการทหารสูงสุด โดย กรมข่าวทหาร เป็นเจ้าของเรื่องเกี่ยวกับการจัดทำคำสั่ง และรายละเอียดต่างๆ ในการกำหนดข้อมูลข่าวสารใดที่ไม่เปิดเผย โดยประสานกับเหล่าทัพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากหลักการสำคัญในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ดังกล่าว สามารถเสนอรายละเอียดของกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด ได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง กระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ที่เริ่มจากการจัดแบ่งประเภทข้อมูลข่าวสารออกเป็น 3 ประเภท คือ

- ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้
- ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้บางส่วน
- ข้อมูลลับที่เปิดเผยไม่ได้

โดยสามารถอธิบายรายละเอียดในแต่ละประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้มีลักษณะดังนี้

1.1 ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของ บก.ทหารสูงสุดซึ่งไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

ปัจจุบันข้อมูลข่าวสารประเภทนี้มีจำนวนมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการยุติลงของสงครามเย็น ทำให้การต่อสู้ระหว่าง กองทัพไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสิ้นสุดลงเมื่อปี 2525 สิ่งก็ตามมาก็คือ ข้อมูลที่เคยเป็นความลับในอดีต ก็ไม่จำเป็นต้องปกปิดอีกต่อไป ขณะที่ฝ่ายทหารเองก็มีบทบาทลดลงไป บ้านเมืองพัฒนาระบบประชาธิปไตยมากขึ้น จึงนำมาสู่การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทัพมากขึ้น โดยเฉพาะ บก.ทหารสูงสุดซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องสื่อสารกับประชาชนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ประชาชนรับรู้การปฏิบัติการกิจของฝ่ายกองทัพ

จากการสัมภาษณ์ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด จำนวน 15 นาย ทั้งหมดให้ข้อมูลตรงกันในประเด็นข้อมูลข่าวสาร ประเภทนี้ว่า คือ ข้อมูลที่ไม่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ และ บก.ทหารสูงสุด ต้องการเปิดเผยเพื่อสื่อสารกับประชาชน ให้ประชาชนรับรู้ว่ปัจจุบันทหารกำลังปฏิบัติหน้าที่อะไร มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือประเทศ และประชาชนอย่างไร ในยามที่สงครามสงบ ลักษณะข้อมูลที่เปิดเผยได้ในส่วนที่ไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้กองทัพ เป็นกองทัพของประชาชน ข้อมูลข่าวสารที่ทหาร ช่วยเหลือประชาชนในโอกาสต่างๆ กัน อาทิ การช่วยบรรเทาอุทกภัย การช่วยพัฒนาแหล่งน้ำ การปราบปรามยาเสพติด การช่วยเหลือประชาชนที่ประสบกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ เป็นต้น ตัวอย่างของบทสัมภาษณ์ที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

"ขณะนี้ทหารมีความลับน้อยลง อะไรที่ไม่ใช่เรื่องความมั่นคงของชาติ เราพยายามเปิดเผยให้มากที่สุด หรือถ้ามีเรื่องที่จะต้องเก็บไว้เป็นเรื่องของความมั่นคง ก็ต้องอธิบายให้คนในสังคม เข้าใจว่า เพราะอะไร ไม่ใช่บอกว่าลับอย่างเดียว โดยไม่บอกเหตุผล"

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2543)

“ทหารพยายามเปิดเผยข้อมูลมากขึ้น อะไรที่คิดว่าไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศจริงๆ เปิดได้ก็ควรเปิด เพื่อให้ประชาชนรับรู้การทำงานของเร จะได้สนับสนุนกองทัพ ถ้าเราไม่บอกประชาชนก็จะไม่เข้าใจว่าทหารทำอะไร เพื่ออะไร เช่น การเปิดเผยเรื่องส่งทหารไปติมอร์ เป็นลักษณะของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนมาก เพราะมีการแถลงถึงภารกิจและความเป็นไปที่ทหารไทยในติมอร์ปฏิบัติการกิจตลอดเวลา จึงเห็นได้ว่าเรื่องนี้ ประชาชนสนใจแรงเชียร์ไปให้ทหารของเรามาก แสดงว่าเปิดเผยข้อมูลแล้วประชาชนเข้าใจ เขาก็สนับสนุนทหาร แต่ถ้าประชาชนไม่เข้าใจก็อาจถูกโจมตีได้ว่าส่งไปทำไม เปลืองงบประมาณเปล่าๆ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2543)

1.2 ข้อมูลที่ลดชั้นความลับ เมื่อหมดความสำคัญ

ผลการวิจัยพบว่าข้อมูลประเภทนี้แต่เดิม หน่วยงานราชการทหาร จะจัดเข้าสู่ชั้นความลับ ตั้งแต่ ปกปิด ลับ ลับมาก และลับที่สุด เพราะสถานการณ์ในขณะนั้นบังคับให้ต้องกระทำเช่นนั้น แต่เมื่อเวลาล่วงเลยมา 10 - 20 ปี ข้อมูลดังกล่าวอาจกลายเป็นเรื่องไม่สำคัญก็จะยกเลิกชั้นความลับสามารถเปิดให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ได้ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หากเป็นบริบทสังคมก่อนปี 2525 จะจัดอยู่ในชั้นความลับ แต่ปัจจุบันสามารถเปิดเผยได้ เนื่องจากลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายลงแล้ว ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ก็ถูกหน่วยงานราชการปราบปรามโดยใช้นโยบาย 66/23 ณ ปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยไม่มีภัยคุกคามจากพรรคคอมมิวนิสต์อีกต่อไป

นายทหารจำนวน 15 นาย เห็นว่าระยะเวลาเป็นตัวกำหนดว่าจะลดชั้นความลับได้หรือไม่ เช่น เก็บข้อมูลไว้ในชั้นความลับเป็นเวลานานถึง 10 ปี เมื่อครบ 10 ปี ก็จะลดชั้นความลับลงมาเพื่อเปิดเผยต่อสาธารณะ เนื่องจากเวลาผ่านไปแล้ว เรื่องบางเรื่องที่เคยสำคัญอาจลดความสำคัญลง อย่างไรก็ตาม มีบางเรื่องไม่สามารถเปิดเผยได้ตลอดไป

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับ โครงสร้าง การจัดการ อำนาจหน้าที่ นโยบาย คำสั่ง และกฎระเบียบข้อบังคับ ตลอดจน งบประมาณประจำปี

จากการวิจัยพบว่าข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงสร้างการจัดการ อำนาจหน้าที่ นโยบาย คำสั่ง และกฎระเบียบข้อบังคับ เป็นข้อมูลพื้นฐาน ที่อาจกล่าวได้ว่า บก.ทหารสูงสุด ยินดีเปิดเผยให้ประชาชนรับทราบ โดยบางส่วนมีเผยแพร่ในราชกิจจานุเบกษา และ เว็บไซต์ บนอินเทอร์เน็ต ชื่อ <http://www.armedforces.inet.co.th> แต่สำหรับข้อมูลด้านงบประมาณประจำ

ปีนั้น ในอดีต เป็นข้อมูลลับ ขณะที่ปัจจุบันสามารถเปิดเผยได้เกือบทั้งหมด ยกเว้นรายละเอียดของงบประมาณการลับ ในบรรดาข้อมูลข่าวสารประเภทนี้ ข้อมูลด้านงบประมาณประจำปีนับว่าสำคัญที่สุด

จากการสัมภาษณ์นายทหารในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร 15 นาย กล่าวตรงกันว่า ข้อมูลงบประมาณประจำปีนั้น ปัจจุบันเปิดเผยได้โดยสามารถขอตรวจสอบได้ที่สำนักงานงบประมาณ โดยจะมีรายละเอียดระบุว่า ปีนี้ บก.ทหารสูงสุดได้งบประมาณเท่าใด แบ่งเป็นงบรายจ่ายด้านใดบ้าง เพียงแต่ในรายละเอียดการใช้จ่ายในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการจ่ายแก่บุคคล เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการไปแสวงหาข่าวสารเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการรักษาความมั่นคงของประเทศนั้น ไม่สามารถเปิดเผยได้ จึงกล่าวได้ว่างบประมาณรายจ่ายของ บก.ทหารสูงสุดเปิดเผยได้เกือบหมด ยกเว้นงบราชการลับ ซึ่งปัจจุบันแม้เปิดเผยสู่สาธารณะไม่ได้ แต่สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้เข้ามาตรวจสอบอยู่เป็นประจำทุกปี

2. ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยได้บางส่วน

2.1 ข้อมูลข่าวสารที่เคยจัดอยู่ในชั้นความลับ "ลับ" และ "ปกปิด"

จากการวิจัย จากเอกสารประมวลวินัยทหาร และสัมภาษณ์นายทหารระดับสูง พบว่า ข้อมูลข่าวสารในชั้น "ลับ" และ "ปกปิด" ซึ่งข้าราชการตั้งแต่ตำแหน่งหรือเทียบเท่า หัวหน้าแผนก, ผู้บังคับกองร้อย, ผู้บังคับการเรือชั้นสาม, ผู้บังคับหมวดบิน เป็นผู้กำหนดชั้นความลับ "ลับ" และ "ปกปิด" โดยเฉพาะที่จัดอยู่ในประเภทเอกสารข้อมูลที่ไม่สำคัญมากนัก หรือเหตุการณ์ที่ระบุไว้ได้ผ่านไปแล้ว จึงนำข้อมูลเหล่านั้นออกมาเปิดเผยต่อสาธารณชน แต่อาจมีขีดฆ่าบางประโยคออก หรือตัดส่วนที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศออก อาทิ ประกาศสำคัญ คำสั่งแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งที่สำคัญ เอกสารและเนื้อหาการประชุม ผบ.เหล่าทัพ เป็นต้น สำหรับเอกสารในชั้นความลับ "ลับ" หากนายทหารระดับสูงผู้อำนาจในการสั่งการลงความเห็นว่า การเปิดเผยจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจระหว่งกองทัพและประชาชนมากยิ่งขึ้น ก็อาจจะยกเลิกชั้นความลับ แล้วนำมาเปิดเผยอย่างไม่เป็นทางการต่อสื่อมวลชนได้ อาทิ เอกสารประกอบการประชุม ผบ.เหล่าทัพ ในเรื่องการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพไทย ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญกับกองทัพ หากแต่เปิดเผยให้แก่สื่อมวลชนบางส่วน ก็จะส่งผลดีต่อการสร้างความเข้าใจถึงความจำเป็นในการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพไทย หากกองทัพจำเป็นต้องของงบประมาณเพื่อใช้จ่ายในส่วนนี้ ก็จะไม่ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนและประชาชน แต่หากปกปิดอาจประสบกับกระแสวิจารณ์มากกว่า ซึ่งข้อมูลในลักษณะนี้มักจะเปิดเผยต่อสื่อมวลชนที่ทางผู้บังคับบัญชาไว้ใจเท่านั้น ไม่ได้มีการเผยแพร่ทั่วไปแบบข่าวแจก (Press Release)

2.2 ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เนื่องจาก กองทัพไทย ต้องทำงานประสานกับต่างประเทศ เช่น การฝึกร่วมกับสหรัฐอเมริกา หรือประเทศเพื่อนบ้าน หากมีข้อมูลที่พิจารณาแล้วเห็นว่าจะกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บก.ทหารสูงสุดจะต้องเก็บไว้ในชั้นความลับ

จากการสัมภาษณ์นายทหาร ในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด จำนวน 15 นาย ให้ข้อมูลตรงกันว่า ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติการร่วมกันกับกองทัพต่างชาติ เมื่อเวลาล่วงเลยไปแล้ว กองทัพไทยอาจนำมาเปิดเผยได้บางส่วน อาทิ ข้อมูลสารเคมีที่ปล่อยฝ่าย อ. หัวหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ เป็นผลพวงของการปฏิบัติการในสงครามเวียดนาม ระหว่างกองทัพไทยและสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี 1970 เมื่อเข้าสู่ปี 1999 สารเคมีที่ถูกฝังไว้ที่ ต.ปอฝ้าย ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยส่งกลิ่นเหม็นรบกวนผู้ที่อยู่อาศัยในแถบนั้น เมื่อมีผู้มาร้องขอข้อมูลให้ บก.ทหารสูงสุดเปิดเผยถึง ชนิด ที่มา และพิษภัยของสารเคมีดังกล่าว ทาง บก.ทหารสูงสุด ก็ได้ทำการเปิดเผยแต่เพียงบางส่วน เนื่องจากมีส่วนที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ระหว่าง สหรัฐอเมริกา และเวียดนาม ทาง บก.ทหารสูงสุดก็จะต้องเก็บไว้เป็นความลับในบางส่วน และนำมาเปิดเผยได้บางส่วน

3. ข้อมูลลับ ไม่สามารถเปิดเผยได้

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด ที่ไม่สามารถเปิดเผยได้นั้น มีลักษณะดังต่อไปนี้

3.1 ข้อมูลข่าวสารที่มีลักษณะที่เปิดเผยแล้ว จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ หรือการคลังของประเทศ

จากการวิจัยพบว่า นายทหารในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด จำนวนทั้งหมด 15 นาย มีความเห็นว่า ลักษณะข้อมูลดังกล่าวไม่สมควรเปิดเผย เพราะขณะนี้ภัยคุกคามทั้งด้านการทหาร เศรษฐกิจ สังคม ยังมีอยู่ แม้สงครามจะสงบลงแล้วก็ตามโดยเฉพาะ หากเปิดเผยแล้วจะเกิดอันตรายกับประเทศ ทำให้ประเทศเสียเปรียบด้านการแข่งขันกับประเทศอื่น ไม่เฉพาะทางด้านทหาร แต่ด้านการค้า สิทธิทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา ก็ต้องพิจารณาคุ้มครองโดยไม่เปิดเผยข้อมูลให้ฝ่ายตรงข้ามได้รับรู้

ขณะที่มาตรา ๑๕ แห่ง พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติเปิดทางให้กองบัญชาการทหารสูงสุดไม่ต้องเปิดเผยข้อมูลในลักษณะดังกล่าว จึงทำให้การไม่เปิดเผย

เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในลักษณะเช่นนี้ มีความชอบธรรมตามกฎหมาย และสอดคล้องกับภารกิจของ กองบัญชาการทหารสูงสุดที่จะต้องปฏิบัติงานเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ

3.2 ข้อมูลข่าวสารที่จัดอยู่ในชั้นความลับ "ลับมาก" และ "ลับที่สุด"

จากการวิจัยพบว่า ข้อมูลประเภทนี้ กองบัญชาการทหารสูงสุดจะต้องปฏิบัติตาม ระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2517 ที่มีบทบัญญัติให้มีการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับเอกสารคือ มาตรการที่กำหนดขึ้นสำหรับปฏิบัติต่อเอกสารลับ เพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ได้ล่วงรู้ หรือเข้าถึงเอกสารนั้น ระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติดังกล่าวนี้ ยังมีได้ยกเลิก แม้จะมี พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 บังคับใช้ อีกทั้งในบทบัญญัติมาตรา ๔๓ ในบทเฉพาะกาล ของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ ยังได้บัญญัติไว้ว่า "ให้ระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2517 ในส่วนเกี่ยวกับ ข้อมูลข่าวสารของราชการ ยังคงใช้บังคับต่อไปได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดตามมาตรา ๑๖ จะได้กำหนดเป็นอย่างอื่น"

ด้วยกฎหมายและระเบียบที่ออกโดยทางการดังกล่าว จึงทำให้กองบัญชาการทหารสูงสุดมีความชอบธรรมในการไม่เปิดเผยข้อมูลในชั้นความลับที่ครอบครองไว้

3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธวิธีการรบ

จากการวิจัยพบว่า นายทหารในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุดทั้ง 15 นาย มีความเห็นว่า ข้อมูลเกี่ยวกับยุทธวิธีการรบไม่สามารถเปิดเผยได้ ตัวอย่างปรากฏการณ์ในเรื่องนี้ได้แก่

"การวางแผนการจัดกำลังเข้าทำการปราบปรามกลุ่มกะเหรี่ยงก๊อดอามี เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2543 ที่ผ่านมามีไม่สามารเปิดเผยได้ เนื่องจากฝ่ายตรงข้ามจะรับรู้การปฏิบัติของฝ่ายเรา จะทำให้สามารถทำการป้องกันตนเองได้และเสียในการปราบปราม และเมื่อเกิดการรบแล้วฝ่ายเราสูญเสียอย่างหนัก บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก เราก็จะไม่เปิดเผย เพราะจะมีผลกระทบกระเทือนต่อขวัญและกำลังใจของคนในชาติ และทำให้ฝ่ายตรงข้ามเกิดความฮึกเหิมลำพองใจ มีกำลังใจในการต่อสู้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันการจัดกำลังเข้าทำการรบอาวุธยุทธโปกรณ์ ถ้าฝ่ายตรงข้ามทราบข่าวนี้ก็จะมีการจัดกำลังเข้าทำการรบให้เหนือกว่าฝ่ายเรา เมื่อผลการรบออกมาฝ่ายเราก็อาจพ่ายแพ้ได้"

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2543)

3.4 ข้อมูลข่าวสารที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

กองบัญชาการทหารสูงสุด และหน่วยงานราชการอื่นใด ที่มีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ในครอบครองจะเปิดเผยมิได้ ตามมาตรา ๑๔ แห่ง พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของนายทหารในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดทั้ง 15 นาย

3.5 ข้อมูลข่าวสารที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใด

จากการศึกษาจาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๓ วรรค ๕ ให้จัดระบบรักษาความปลอดภัยให้แก่ ระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ตามความเหมาะสม เพื่อปกป้องมิให้มีการนำไปใช้โดยไม่เหมาะสมหรือเป็นผลร้ายต่อเจ้าของข้อมูล

3.6 ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยแล้วทำให้ประชาชนตื่นตระหนก

จากการวิจัยพบว่า กองบัญชาการทหารสูงสุดได้คำนึงถึงข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยแล้วส่งผลให้ประชาชนตื่นตระหนก ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีกฎหมายข้อมูลข่าวสารเช่นกัน แต่ไม่มีประชาชนคนใดได้รับรู้มาก่อนว่า กองทัพสหรัฐมีข้อมูลเกี่ยวกับการพบมนุษย์ต่างดาว พอตตอนหลังไปเจอรูปที่เขาถ่ายก็มี วิดีโอก็มี แต่เขาเก็บเป็นความลับมาตลอดไม่บอกให้ประชาชนรู้ เพราะถ้าเปิดเผยออกไปประชาชนก็จะแตกตื่น หวาดกลัว กองทัพไทยก็เช่นกัน เรื่องทำนองนี้ เราต้องเก็บเป็นความลับเหมือนกัน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์ คนที่ 1 สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2543)

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ของ บก.ทหารสูงสุด นั้น ในระยะที่ผ่านมา หน่วยงานแห่งนี้ ได้พิจารณาเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่น่าสนใจ และขอยกเป็นตัวอย่างเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างเป็นรูปธรรมดังนี้

กรณี การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ **สารเคมีในสนามบินบ่อฝ้าย** ซึ่งชุดพบขณะทำการขยายสนามบินแห่งนี้ โดยชุดพบถึงสารเคมีฝังอยู่ใต้ดิน และแตกออกส่งกลิ่นเหม็นรุนแรงเกิดการฟุ้งกระจาย เป็นบริเวณกว้าง ทำให้ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียงเดือดร้อนเป็นอย่างมาก

เรื่องดังกล่าว ได้ปรากฏ เป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ เนื่องจากเป็นข่าวสารที่มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตประชาชน

ต่อมา หนังสือพิมพ์มติชน ได้กำหนดข่าวนี้เป็นข่าวที่สำคัญ จึงได้ยื่นหนังสือ ลงวันที่ 6 พฤษภาคม 2542 เพื่อร้องขอข้อมูลต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เพื่อให้กระทรวงกลาโหมเปิดเผยข้อมูลทั้งหมดต่อสาธารณะ โดยให้เปิดเผยตั้งแต่การเริ่มปฏิบัติการร่วมทดลองสารพิษระหว่างกองทัพสหรัฐอเมริกา และกองทัพไทยในช่วงปี พ.ศ. 2507 - 2508 ตามโครงการใบไม้ร่วงไทย (THAI DEFOLIATION PROGRAM)

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร พบว่า กระบวนการเปิดเผยข้อมูลในเรื่องนี้ ได้ล่าช้าออกไปมาก เนื่องจาก ผู้สื่อข่าวมติชน ยื่นหนังสือขอเปิดเผยข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 7 พฤษภาคม 2542 จนกระทั่งต่อมาในวันที่ 3 มิถุนายน 2542 ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์มติชน ต้องทำหนังสือร้องเรียนต่อนายสุรสิทธิ์ โกศลนาวิณ ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ขอความร่วมมือไปยังกระทรวงกลาโหมให้ชี้แจงข้อเท็จจริงตามที่หนังสือพิมพ์มติชน ได้ร้องขอมา

จากนั้น นายสุรสิทธิ์ ได้ส่งเรื่องไปยัง ปลัดกระทรวงกลาโหม เพื่อแจ้งให้ทราบว่าสำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ได้รับหนังสือจาก นายทวีศักดิ์ บุตรตัน ผู้สื่อข่าวมติชน กรณียื่นขอข้อมูลข่าวสารของราชการตามสิทธิของประชาชนที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 11 ในการขอข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการปฏิบัติการร่วมทดลองสารเคมี ระหว่างกองทัพ ไทย - สหรัฐ ซึ่งทำการทดลองที่ ต. บ่อฝ้าย อ. หัวหิน จ. ประจวบคีรีขันธ์ ในช่วงปี 2507 -2508

พร้อมกันนี้ได้อ้างอำนาจตามความในมาตรา 6 และ 13 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยขอความร่วมมือให้ส่ง ข้อเท็จจริง พร้อมเอกสารข้อมูลดังกล่าวมายัง สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ

หลังจากนั้น ทางกระทรวงกลาโหม ได้สั่งการให้ กองบัญชาการทหารสูงสุด (บก.ทหารสูงสุด) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว

จากนั้น กองบัญชาการทหารสูงสุด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น อันได้แก่ กองควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ได้พิจารณาตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ให้ทราบชนิดของสารเคมี และขอบเขตการปนเปื้อนตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหา โดยทำการเก็บตัวอย่างดิน ไปตรวจสอบวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้เวลาตรวจสอบประมาณ 4 สัปดาห์

สรุป เรื่องดังกล่าว ได้ว่า สารเคมีที่ส่งกลิ่นเหม็นในบริเวณ สนามบินบ่อฝ้าย เป็นองค์ประกอบหลักของสารสีส้ม (Orange Agent) ซึ่งเป็นสารเคมีที่สหรัฐอเมริกานำมาใช้ทดสอบให้ใบไม้ร่วง เป็นสารที่มีพิษคือเมื่อหายใจเข้าไป จะเวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน ซึมผ่านผิวหนัง จะเจ็บปวด และอาจเป็นอัมพาตในภายหลัง หากปะปนในอาหารหรือน้ำดื่ม จะปวดท้อง ท้องเดิน ถ้ามีการสะสมเป็นเวลานานจะเกิดเป็นมะเร็ง

แต่สำหรับที่บ่อฝ้ายนี้ สารสีส้ม มีปริมาณน้อยมาก เพียง 2-100 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักดินตัวอย่าง 1 กก. และสารชนิดนี้ เกาะแน่นกับดินบริเวณนั้นแล้ว จึงไม่กระจายไปสู่สิ่งแวดล้อม ส่วนกลิ่นเหม็น เกิดจากส่วนประกอบของกำมะถัน ปัจจุบันยังใช้งานอยู่ในอเมริกาโดยเป็นส่วนประกอบของยาปราบศัตรูพืช

อย่างไรก็ตาม กองบัญชาการทหารสูงสุด ได้สรุปในการเปิดเผยข้อมูลเรื่องนี้ว่า สารพิษดังกล่าว มีโซฟีนเหลือง ตามที่สื่อมวลชน เสนอข่าวแต่อย่างใดเนื่องจากฝ่นเหลืองเป็นสารพิษ ที่ใช้ในสงครามเพื่อทำลายชีวิตมนุษย์โดยตรง แต่สารสีส้ม เป็นสารเคมีที่ทำให้ใบไม้ร่วงเท่านั้น

ข้อความดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งที่ บก.ทหารสูงสุด ได้เปิดเผยข้อมูลให้กับ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร ของราชการ สำนักงานปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนกรกฎาคม 2542 ตามที่ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารได้ขอความร่วมมือมา โดยใช้หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

จากกรณี “ข้อมูลสารพิษบ่อฝ้าย” สามารถอธิบาย ผลของการวิจัย ในส่วนของกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดได้ระดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าระยะเวลาในการพิจารณาการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร สำหรับกรณีนี้ต้องใช้เวลา ประมาณ 1 เดือน แต่หากรวมระยะเวลาที่ น.ส.พ. มติชน ส่งเรื่องเพื่อให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องนี้ไปยังกระทรวงกลาโหม ตั้งแต่ 7 พฤษภาคม 2542 รวมระยะเวลาตามขั้นตอนทั้งหมดประมาณ 2 เดือน

กรรมการข้อมูลข่าวสาร บก.ทหารสูงสุด ทั้ง 15 นาย อ้างว่าการเปิดเผยข้อมูลในลักษณะนี้ เป็นเรื่องที่กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงต้องมีความรอบคอบในการพิจารณา กล่าวคือ โครงการดังกล่าว เป็นการทดลองร่วมกับ กองทัพสหรัฐอเมริกา และนำไปใช้ในการปฏิบัติการในสงครามเวียดนาม หากพิจารณาไม่รอบคอบ อาจเกิดผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองดังกล่าว

อำนาจในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

สำหรับอำนาจ ในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ของกองบัญชาการทหารสูงสุดนั้น จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึก คณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร บก.ทหารสูงสุด 15 นาย พบว่า อำนาจการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร อยู่ในวงจำกัดเฉพาะผู้บังคับบัญชาชั้นสูง ได้แก่ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด (ผบ.ทหารสูงสุด) ซึ่งคนปัจจุบันคือ พลเอก มงคล อัมพรพิสิฏฐ์ หัวหน้าหน่วย ได้แก่ เจ้ากรมต่างๆ ตลอดจนผู้บังคับบัญชาในระดับหน่วยที่เรียกแตกต่างกันไปจากเจ้ากรม อาทิ หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา (นทพ.) ในหน่วยดังกล่าวนี้ ผู้บัญชาการจะเป็นผู้มีอำนาจในการให้ข้อมูลข่าวสารกับสื่อมวลชนและประชาชนทั่วไป

นอกจากนี้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และเจ้ากรมอาจมอบอำนาจให้นายทหารระดับเสนาธิการทหารและเจ้ากรมหรือรองเจ้ากรมเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในบางโอกาสได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตามจากการวิจัยพบว่า ในส่วนของข้อมูลข่าวสารที่เรียกว่า "ข่าวปิด" ซึ่งเป็นข้อมูลข่าวสารสำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ผู้ที่มีอำนาจเปิดเผยรองจาก ผบ. ทหารสูงสุด คือ เจ้ากรมข่าวทหาร ซึ่งปัจจุบันได้รับการมอบหมายจาก ผบ.ทหารสูงสุดให้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด

ทั้งนี้ ในกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารทั้ง 3 ประเภท เจ้ากรมข่าวทหารในฐานะผู้รับผิดชอบงานข่าวตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเพื่อพิจารณาให้แน่ชัดว่าข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผยออกไปนั้นไม่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

ขณะเดียวกัน อำนาจหน้าที่ในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดว่า คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด 18 นาย เป็นผู้มีอำนาจในการ

พิจารณาเปิดเผย หรือไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด โดยการประชุมลงมติเป็นรายบุคคล คนที่ขาดประชุมส่งตัวแทนเข้าฟังได้แต่ไม่มีสิทธิ์ออกเสียง เพราะผู้แทนประชุมบางคนไม่สามารถเข้าถึงชั้นความลับได้

เมื่อลงมติแล้ว ฝ่ายเลขานุการจะสรุปความเห็นที่ประชุม ให้ประธานนำมติเรียน ผบ.ทหารสูงสุด พิจารณาตัดสินขั้นสุดท้าย เป็นการขออนุมัติตามมติที่ประชุม อำนาจในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร จึงอยู่ที่คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดและผบ.ทหารสูงสุดเป็นสำคัญ

ส่วนกรณีข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีความสำคัญมากนัก เจ้ากรมข่าวทหารสามารถตัดสินใจเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยก็ได้

สำหรับกรณี "ข่าวเปิด" ซึ่งเป็นข่าวที่ไม่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศนั้น กรมกิจการพลเรือนทหารเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีเจ้ากรม หรือรองเจ้ากรม เป็นผู้มีอำนาจในการเปิดเผย

โดยในปัจจุบัน เจ้ากรมได้มอบหมายให้รองเจ้ากรมคือ พลตรี บัญชร ชวาลศิลป์ ทำหน้าที่เป็นโฆษกเปิดเผยแทน เนื่องจากมีความสามารถเฉพาะบุคคลที่สามารถสื่อสารกับประชาชนและสื่อมวลชนได้ดี

กระบวนการเปิดเผยข่าวประเภท "ข่าวเปิด" นี้ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก เพราะส่วนใหญ่เป็นข่าวประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพลักษณ์ให้กองทัพ ซึ่งเรียกว่าเป็น "ข่าวเปิด" กล่าวคือทางกองทัพต้องการเปิดเผย แม้ไม่มีใครร้องขอ

จากการวิจัยพบว่า กระบวนการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในส่วนนี้ เริ่มจากเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหาร ได้รับมอบหมายจาก ผบ.ทหารสูงสุด ให้เปิดเผยข้อมูลใดๆ ที่พิจารณาแล้วว่าเหมาะสมและไม่กระทบต่อกองทัพ ตลอดจนความมั่นคงของประเทศ การเปิดเผยในส่วนนี้เป็นการสั่งการตามสายบังคับบัญชา จากนั้น ในแนวปฏิบัติปัจจุบัน เจ้ากรมมักจะมอบหมายให้ "พลตรี บัญชร " ชวาลศิลป์ รองเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารเป็นผู้เปิดเผย โดยเฉพาะการแถลงข่าวกับสื่อมวลชน

หากข้อมูลข่าวสารใด ที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของประเทศ หรืออาจจัดอยู่ในชั้นความลับซึ่งจะเปิดเผยมิได้นั้น ทางเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหารสามารถสอบถาม และหารือกับเจ้ากรมข่าวทหาร เพื่อพิจารณาลงความเห็นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารนั้นๆ

อีกแนวทางหนึ่ง ได้แก่การเปิดเผยโดยตรงจากต้นสังกัด โดยเจ้ากรมมีบทบาทในการเปิดเผยแต่ต้องได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาก่อน ตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วก่อนหน้านี้คือ ข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องคอมพิวเตอร์ปี 2000 (Y2K) ของบก.ทหารสูงสุด เจ้ากรมการสนเทศทหารเป็นผู้เปิดเผยเรื่องการแก้ปัญหา Y2K ของกองบัญชาการทหารสูงสุดต่อประชาชน

อย่างไรก็ตามในส่วนของข้อมูลข่าวสารประเภท "ข่าวปิด" เมื่อผ่านการพิจารณาของผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้ว หากผลการตัดสินใจในขั้นสุดท้ายโดย ไม่เปิดเผยหรือเปิดเผยบางส่วน ของข้อมูลข่าวสารนั้น ผู้ร้องขอข้อมูลข่าวสารผู้นั้นสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสาขาต่างๆ ตามความเหมาะสม

สำหรับ ในกรณีเรื่องความมั่นคงของประเทศ จะต้องส่งเรื่อง ไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารด้านต่างประเทศ และความมั่นคงของประเทศเป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารถือเป็นขั้นสุดท้าย

ระยะเวลาในการพิจารณาเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

ตามกระบวนการเปิดเผยข้อมูลสำคัญที่จัดอยู่ในชั้นความลับ ตั้งแต่ ลับ ลับมาก ลับที่สุด นั้น หากมีประชาชนหรือสื่อมวลชนมาร้องขอตรวจสอบ โดยใช้สิทธิตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 นั้น กระบวนการนี้ต้องใช้เวลาพอสมควร

จากการวิจัยในประเด็นระยะเวลา ในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตามที่ใช้สิทธิร้องขอตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 นี้ กองบัญชาการทหารสูงสุดกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาเพื่อสรุปว่าจะเปิดเผย หรือไม่เปิดเผย หรือเปิดเผยข้อมูลข่าวสารบางส่วนนั้น ระยะเวลาในการพิจารณาขึ้นอยู่กับสถานการณ์

ในการนัดประชุมเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการนี้ จะต้องมีการใช้ระยะเวลาพอสมควร เนื่องจากคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุดที่ได้รับการแต่งตั้ง 18 นาย มียศตั้งแต่พันเอก(พิเศษ) จนถึงพลโท ซึ่งสำหรับองค์

การทหารแล้วชั้นยศระดับดังกล่าว จะมีหน้าที่รับผิดชอบค่อนข้างมาก จึงอาจส่งผลในการนัดหมายวันเวลาไม่สามารถทำได้รวดเร็ว ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“เมื่อมีผู้ร้องขอข้อมูลข่าวสารที่จัดอยู่ในชั้นความลับ จะต้องใช้เวลาพอสมควร แต่ถ้าเป็นเรื่องทั่วๆ ไปไม่เป็นความลับ เราสามารถให้ได้ทันที โดยข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในชั้นความลับเมื่อเรื่องมาถึงผม ผมก็จะสรุปเป็นบันทึกความเห็นของฝ่ายเลขานำเสนอต่อประธานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด ว่าเห็นสมควรนำเข้าไปประชุม คณะกรรมการฯ หรือไม่ ถ้าท่านตัดสินใจว่าไม่ต้องนำไปประชุม ท่านในฐานะเจ้ากรมข่าวและประธานคณะกรรมการ ก็ตัดสินใจให้ข้อมูลได้เลยก็จบ แต่ถ้าท่านประธานบอกว่าให้นำเสนอเข้าสู่คณะกรรมการ ท่านก็จะนัดเวลา ฝ่ายเลขาก็จะออกหนังสือเชิญประชุมพร้อมทั้งออกข้อมูลไป ก็จะใช้เวลาในขั้นตอนนี้ 3-5 วัน เพื่อให้คณะกรรมการศึกษาข้อมูลถึงจะเชิญประชุมในเวลาต่อมา เมื่อมีการประชุมหากเป็นเรื่องที่ไม่ต้องคิดมาก พิจารณา 1 ชั่วโมงก็เสร็จ จากนั้นก็จะแจ้งให้ผู้ร้องข้อมูลทราบ สรุปแล้วต้องใช้เวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2543)

ตอนที่ 2 ผลของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ต่อวัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารราชการ พ.ศ. 2540 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การแบบปกปิดของกองบัญชาการทหารสูงสุด หรือไม่ อย่างไร

ในการตอบคำถามดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาวัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด ก่อน และ หลัง มีการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ด้วยการศึกษาใน 6 ด้าน ตามตาราง ต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**วัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารก่อนและหลัง การประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร
ของราชการ พ.ศ. 2540**

วัฒนธรรมองค์การด้านต่างๆ	ก่อน พ.ร.บ.ฯ บังคับใช้	หลัง พ.ร.บ.ฯ บังคับใช้
1. ด้านการจัดสรรบุคลากร	- กรมข่าวทหารรับผิดชอบ " ข่าวปิด" - กรมกิจการพลเรือนทหารรับ ผอดชอบ " ข่าวเปิด"	- จัดตั้งคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุดประกอบด้วยนายทหาร 18 นาย
2. ด้านทัศนคติของนายทหารในระดับตัดสินใจเปิดเผยข้อมูลฯ	- ไม่เปิดเผย เพราะไม่มั่นใจผล กระทบที่ตามมา	- กล้าเปิดเผยมากขึ้นเพื่อให้ ประชาชนมีส่วนร่วมกับการทหาร
3. ด้านพฤติกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของนายทหารระดับตัดสินใจด้านข้อมูลข่าวสาร	- เก็บข้อมูลข่าวสารเข้าชั้น ความลับ เป็นส่วนใหญ่ - ยึดคำสั่งผู้บังคับบัญชาเป็นหลัก - ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นต่อ สาธารณชน	- พร้อมเปิดเผยข้อมูล 50-70% - ยึดคำสั่งผู้บังคับบัญชาแต่ยืด หยุ่นบางกรณี - เริ่มมีความกล้าเพราะ พ.ร.บ. กำหนดชัดเจนว่าอะไรเปิดเผยได้ อะไรเปิดเผยไม่ได้ - ให้เหตุผลอธิบายชัดเจนยิ่งขึ้น ในกรณีไม่สามารถเปิดเผยข้อมูล ข่าวสารได้
4. ด้านเทคโนโลยีในการจัดการข้อมูลข่าวสาร	- ไม่ปรากฏชัดเจนในการใช้ เทคโนโลยีในการจัดการด้าน เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร	- มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผ่านอินเทอร์เน็ต - มีระบบ LAN เชื่อมเครือข่ายข้อมูลในบก.ทหารสูงสุด
5. ด้านระยะเวลากรอบเวลาในการพิจารณา เปิด-ไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร	- ใช้เวลานาน	- ใช้เวลาน้อยลง
6. ด้านการจัดการข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการประชาชน	- มีห้องสมุดแต่ละกรม แต่ไม่ เปิดให้คนนอกใช้บริการ	- มีแนวคิดเปิดศูนย์ข้อมูลให้ ประชาชนค้นหาข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับกองทัพได้ด้วยตนเอง

วัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ก่อนและหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร ของราชการ พ.ศ.2540

1. การจัดสรรบุคลากร

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า ก่อนการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540 กองบัญชาการทหารสูงสุด (บก.ทหารสูงสุด) ยังคงมีวัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร เฉพาะ ข้อมูลข่าวสารที่ต้องการประชาสัมพันธ์กองทัพเป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อมูลลับเช่นกรณีสารเคมีป๋อฝายนั้น ไม่เคยมีการเปิดเผยมาก่อน จึงอาจกล่าวได้ว่าข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนต้องการ ตรวจสอบ อาทิ งบประมาณการใช้จ่ายในการซื้ออาวุธ ขบราชการลับ สัญญาจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ แทบไม่มีการเปิดเผย ประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นความเคยชินของราชการทหารที่ต้องรักษาความลับทางราชการ ขณะที่ประชาชนเองก็ไม่ให้ความสนใจมากนัก เพราะยอมรับกันโดยทั่วไปว่าสิ่งเหล่านั้นเป็น ความลับทางราชการ ทหาร องค์การทหารจึงไม่จำเป็นต้องจัดสรรบุคลากรด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คงมีแต่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะนำข่าวประชาสัมพันธ์ของกองทัพออกมาแถลงให้สื่อมวลชนรับทราบเป็นครั้ง ๆ ไป

แต่ปัจจุบัน พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 9 ธันวาคม 2540 ได้ส่งผลให้ บก.ทหารสูงสุด ต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การด้านการจัดสรรบุคลากรไว้ เพื่อพิจารณาเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะ กลุ่มบุคคลดังกล่าว เรียกว่า "คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารกองบัญชาการทหารสูงสุด" ประกอบด้วยนายทหารระดับสูงจากเกือบทุกหน่วยที่ขึ้นตรงกับ บก.ทหารสูงสุด ได้แก่

1. เจ้ากรมข่าวทหาร	ประธานกรรมการ
2. ผู้ช่วยเจ้ากรมกำลังพลทหาร	กรรมการ
3. ผู้ช่วยเจ้ากรมยุทธการทหาร	กรรมการ
4. ผู้ช่วยเจ้ากรมส่งกำลังบำรุงทหาร	กรรมการ
5. ผู้ช่วยเจ้ากรมการสื่อสารทหาร	กรรมการ
6. ผู้ช่วยสำนักงานปลัดบัญชาทหาร	กรรมการ
7. รองเสนาธิการหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา	กรรมการ
8. ผู้ช่วยผู้บัญชาการศูนย์รักษาความปลอดภัย	กรรมการ
9. ผู้ช่วยเจ้ากรมสารบรรณทหาร	กรรมการ
10. ผู้ช่วยเจ้ากรมกิจการพลเรือนทหาร	กรรมการ

11. เจ้ากรมการเงินทหาร	กรรมการ
12. ผู้ช่วยเจ้ากรมยุทธบริการ	กรรมการ
13. เจ้ากรมการสนเทศทหาร	กรรมการ
14. ผู้ช่วยผู้บัญชาการสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ	กรรมการ
15. ผู้ช่วยเจ้ากรมยุทธศึกษาทหาร	กรรมการ
16. ผู้ช่วยเจ้ากรมข่าวทหาร	กรรมการ และ เลขานุการ
17. ผู้อำนวยการกองรักษาความปลอดภัยกรมข่าวทหาร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
18. นายทหารพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการ 18 นาย ดังกล่าวดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการ คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของบัญชาการทหารสูงสุด โดยตำแหน่ง พลโท วินัย ภัททิยกุล โดยมีเจ้ากรมข่าวทหาร (ขว.ทหาร) ดำรงตำแหน่งประธาน พลอากาศตรี มานิต สหพันธ์พงษ์ ผู้ช่วยเจ้ากรมข่าวทหารเป็น กรรมการและเลขานุการ พันเอก กิติ มีคุณ ผู้อำนวยการกองรักษาความปลอดภัยกรมข่าวทหาร เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ ส่วนผู้แทนจากหน่วยอื่นๆ ดำรงตำแหน่งกรรมการ

จากการวิจัยพบว่า การแต่งตั้งคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด นี้ ให้ความสำคัญกับบุคลากรของกรมข่าวทหารมากที่สุด เนื่องจากตำแหน่งสำคัญ ทั้งประธาน เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ล้วนเป็นบุคลากรที่สังกัดกรมข่าวทหารทั้ง 3 นาย

จากการสัมภาษณ์นายทหารระดับสูงที่ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร ทั้ง 15 นาย ให้ข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ธรรมเนียมปฏิบัติของบก.ทหารสูงสุดที่ผ่านมา ให้อำนาจกับกรมข่าวทหาร ในการตัดสินใจว่าข้อมูลข่าวสารใดควรเปิดเผย หรือเก็บไว้เป็นความลับ เมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการข้อมูลข่าวสาร ขึ้นมานำหนักในเรื่องการข่าว จึงยังคงตกเป็นของกรมข่าวต่อไป ส่วนกรรมการท่านอื่นเพียงเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือรับฟังสิทธิขาดอยู่ที่ท่านประธาน คือ เจ้ากรมข่าวทหาร

การแต่งตั้งคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด เริ่มมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่ 9 ธันวาคม 2541 หลังจาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการประกาศใช้ 1 ปีเต็ม

อำนาจหน้าที่

สำหรับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของบัญชีการทหารสูงสุด ประกอบด้วย

1. พิจารณากำหนดแนวทาง และขั้นตอนการดำเนินงาน ในการให้บริการข้อมูลข่าวสารของบก.ทหารสูงสุดแก่ประชาชน
2. ให้มีอำนาจในการประสานขอตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ ของบก.ทหารสูงสุดที่เกี่ยวข้องโดยตรง
3. ให้พิจารณากลับกรองข้อมูลข่าวสารของ บก.ทหารสูงสุด ที่ได้รับการร้องขอจากประชาชน ด้วยความรอบคอบทั้งในแง่ของความลับทางราชการและในแง่ของกฎหมาย โดยให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และยึดถือระเบียบว่าด้วยการรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2517 เป็นกรอบในการพิจารณา

จากการวิจัยพบว่า การจัดตั้งคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของบก.ทหารสูงสุดขึ้นในปี 2541 หลังจากการประกาศใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ นับเป็นสิ่งยืนยันว่าบก.ทหารสูงสุด ได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารจากเดิมที่ทางหน่วยงานไม่เคยมีการจัดตั้งคณะบุคคลเช่นนี้ เนื่องจากไม่มีประชาชนมาร้องขอ แต่เมื่อมี พ.ร.บ. นี้เกิดขึ้นคาดว่าจะมีประชาชนอาจมาร้องขอข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งจะต้องเปิดเผยข้อมูลข่าวสารไปตามระเบียบปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายที่บังคับ และคาดการณ์ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้คนมีส่วนได้เสีย อาจใช้กฎหมายนี้เข้าดำเนินการต่อหน่วยงานด้านความมั่นคง บก.ทหารสูงสุดจึงต้องรีบดำเนินการ หากไม่รีบเร่ง เมื่อมีการใช้กฎหมายนี้มาบังคับ อาจกระทบต่อความเสียหายของประเทศชาติได้ ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“เราต้องรีบดำเนินการ หากไม่รีบเร่งเมื่อเขาใช้กฎหมายนี้มาบังคับ เราจะตั้งตัวไม่ติด และอาจกระทบต่อความเสียหายของประเทศชาติได้ เราจึงจัดการเรื่องนี้ค่อนข้างเร็ว เพราะหน่วยงานอีกหลายแห่งยังไม่ขยับเลย เมื่อเป็นอย่างนี้การเปิดเผยข้อมูลเราก็ต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อรับกระแสสังคมในอนาคต”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2543)

“เราได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารขึ้นมา มีกระบวนการปฏิบัติงานโดยการประชุมปรึกษาหารือหรือแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ

และเป็นไปตามมติ ครม. เมื่อ 29 ธันวาคม 41 การทำงานตรงจุดนี้จึงเป็นเรื่องที่เปลี่ยนไปจากการทำงานแบบเดิมที่ส่วนใหญ่กรมข่าวจะเป็นผู้ดูแลเรื่องข้อมูลข่าวสาร”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2543)

2. ทัศนคติของนายทหารในระดับตัดสินใจเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร

จากการวิจัยพบ ทัศนคติของนายทหารในคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารจำนวน 15 นาย ในจำนวนนี้ คณะกรรมการที่มาจากฝ่ายข่าว 3 นายจะมีความระมัดระวังในการแสดงความเห็นมากกว่ากรรมการส่วนอื่นๆ นอกจากนี้นายทหารที่อยู่ในระดับปฏิบัติงานด้านข้อมูลข่าวสารจำนวน 4 คน มีความเห็นตรงกันว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดควรเปิดเผยมากขึ้น แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่สังคมจะต้องยอมรับว่าข้อมูลข่าวสารด้านความมั่นคงของประเทศจะต้องสงวนไว้ โดยเฉพาะข้อมูลที่อยู่ในชั้นความลับคงต้องมีต่อไป ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“ข่าวสารของกองทัพทุกวันนี้เปิดเผยกว่าอดีตมากมาย เมื่อก่อนข้อมูลของ ศรภ. เปิดเผยไม่ได้เลย แต่ตอนนี้ก็มีเปิด ส่วนที่ไม่เปิดเผยก็จะไม่เปิดเผยต่อไป เพราะเป็นเรื่องของความมั่นคงของประเทศ แต่ข่าวเปิดเรื่องประมุข จัดซื้อจัดจ้าง เราเปิดเผยได้อยู่แล้ว และเพื่อความชัดเจนน่าจะมีการออกกฎระเบียบให้ชัดเจนว่าข้อมูลข่าวสารใดบ้างเปิดเผยได้ อะไรบ้างที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ จะได้ชี้ชัดลงไปเลย การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงจะได้ปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ไม่ทำให้เกิดผลเสียหายต่อความมั่นคงของชาติ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2543)

“การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองทัพ ถ้าเปิดเผยแล้วทำให้ทุกคนเข้าใจในข้อมูลข่าวสารนั้นกระจ่างชัด เกิดผลดี ไม่กระทบต่อสถาบันสำคัญของชาติ ความมั่นคงของประเทศ ก็ควรเปิดเผย โดยมีการแบ่งแยกประเภทอะไรต้องเปิดเผย อะไรไม่ต้องเปิดเผย อีกอย่างหนึ่งเราก็ต้องดูว่าคนที่มาขอให้เราเปิดเผยข้อมูลข่าวสารจะนำข้อมูลข่าวสารนั้นไปทำอะไร เปิดไปแล้วคนที่มาขออาจจะนำข้อมูลไปขายก็ได้ ไม่รับผิดชอบต่อสังคม เราก็ต้องกลั่นกรองเช่นกัน เพราะทุกวันนี้เราเปิดเผยข้อมูลออกมาค่อนข้างเยอะ เราเปิดให้ประชาชนใกล้ชิดทหาร จากเดิมธรรมเนียมทหารเราก็คือ “เขตทหารห้ามเข้า” ตอนนี้เปลี่ยนมาเป็น “ยินดีต้อนรับ” ติดตอสอบถาม ไปรดแสดงบัตรผ่าน หรือเปลี่ยนมาเป็นติดประกาศป้ายข้อความอื่นๆ เช่นในค่ายทหารใหญ่ เราก็เปลี่ยนข้อความว่า “ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้ามา หรือห้ามจับสัตว์น้ำ” เราเสี่ยงไม่ใช่ประโยคที่ว่า “เขตทหารห้ามเข้า” เพื่อให้ประชาชนเห็นว่าทหารใกล้ชิดประชาชน ตอนนี้หน่วยงานทหารยังเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไป

เที่ยวชมได้อย่างไม่เคยมีมาก่อน เช่น ที่ค่ายทหารลพบุรี นครนายก และอีกหลายแห่ง ซึ่งเมื่อเปิดสถานที่ก็เท่ากับต้องเปิดข้อมูลด้วย”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 สัมภาษณ์ 8 มีนาคม 2543)

จากการวิจัยยังพบว่า ทศนคติของนายทหารฝ่ายข่าวยังคงมีความระมัดระวังในการแสดงความคิดเห็น และไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูลมากนัก โดยอ้างถึงระเบียบรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2517 และอ้างความมั่นคงของประเทศ โดยให้เหตุผลว่า ผู้มาเปิดเผยข้อมูลข่าวสารบางครั้งไม่มีความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติ โดยระบุถึง “สื่อมวลชน” บางส่วนว่า มีวัตถุประสงค์นำข้อมูลไปเพื่อ “ขายข่าว” โดยที่ไม่คำนึงถึงความเสียหายต่อส่วนรวม เพราะฉะนั้นองค์การทหารจึงต้องกลั่นกรองพิจารณาก่อนว่าผู้ที่มาขอเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นใครและจะนำข้อมูลไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์ใด ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“หลักการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ผมเห็นด้วย เพราะข้าราชการก็คือลูกจ้างของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติเราจะทำอย่างไรให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นผลเสียต่อประเทศชาติไม่เล็ดลอดไปข้างนอกไม่ให้ต่างชาติรู้ พวกเรากันเองรู้แล้วเก็บเป็นความลับได้มัย เราอย่าขายข่าวกันได้มัย เพราะ ถ้าต่างชาติรู้จุดอ่อนเราแล้วเราจะไปแข่งกับเขาได้อย่างไร ความรับผิดชอบของเรามีร่วมกันถึงระดับแล้วหรือยัง เพราะเรื่องความมั่นคงเราจะไม่พูดถึงเฉพาะทหารฝ่ายเดียวแต่ทุกคนในชาติจะต้องร่วมมือกัน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 สัมภาษณ์ 1 มีนาคม 2543)

“เรื่องที่เป็นความลับทางการทหาร ไม่ควรให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องรู้ ข้อมูลหลายอย่างก็พยายามเจาะกัน เพื่อที่จะเอาไปพิมพ์หนังสือขายโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายต่อประเทศชาติ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 สัมภาษณ์ 14 มีนาคม 2543)

นอกจากนี้ จากการวิจัยยังพบทัศนคติของนายทหารที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารซึ่งสังกัดอยู่ในหน่วยอื่น นอกเหนือจากกรมข่าวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ในยุคข้อมูลข่าวสารที่โลกก้าวสู่สหัสวรรษใหม่นั้น องค์การทหารจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้เปลี่ยนแปลงความคิดของประชาชนให้มีการเรียกร้องสิทธิของตนเองมากขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงแนวโน้มความกดดันให้หน่วยงานราชการจะต้องปฏิบัติงานที่โปร่งใสมากขึ้น องค์การทหารเป็นองค์การหนึ่งที่ถูกสังคมจับตาว่ามีความลับอยู่มาก จึงถึง

เวลาที่องค์การทหารจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารกับสังคม และการเปิดโอกาสให้ประชาชน และทหารทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาประเทศชาติ ตัวอย่างที่อธิบายทัศนคติของนายทหารในกลุ่มนี้คือ

“ต้องการให้กองทัพไทยมีความก้าวหน้าทั้งความคิด การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ หากมีอะไรบางอย่างที่ทหารทำไม่ได้ก็ควรเปิดให้เอกชนเข้ามาทำงานร่วมกับทหาร ควรเปิดให้เอกชนที่ “ผูกเนคไท” ใส่อุปเข้ามาทำงานกับทหารได้ในส่วนที่ทหารไม่ถนัด เช่น อินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ หรืออะไรก็ตามที่ทหารอาจยังก้าวไปช้าเพราะเป็นองค์กรใหญ่ หากได้รับเอกชนเข้ามาเสริมแล้วคาดว่าจะทำให้กองทัพทันสมัย และมีความแข็งแกร่ง เพราะทุกวันนี้การสู้รบสมัยใหม่จะไม่ส่งทหารเข้าไปพันตูมากแต่จะใช้เทคโนโลยีนำ อย่างในกองทัพสหรัฐเขาเริ่มรู้ว่าการส่งทหารเริ่มยากขึ้นเพราะความคิดทหารเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เขาก็มุ่งพัฒนาเทคโนโลยี ต่อไปเขาไม่ส่งคนมาปะทะกันเหมือนเมื่อก่อนแล้วแต่จะใช้คนนั่งกดปุ่มสั่งให้เทคโนโลยีทำงาน ในกองทัพไทยผมคิดว่า พลเรือนยังไม่มีโอกาสเข้ามาทำงาน คือถ้าเข้ามาก็ต้องมาเป็นทหาร แต่ในบางประเทศเขาเข้ามาทำงานไม่ต้องใส่แบบฟอร์มทหารคือเป็นพลเรือนที่ทำงานในกองทัพ เหมือนที่สมัครเข้าทำงานในบริษัทเอกชน อย่างทุกวันนี้ E-mail ในกองทัพเราใช้แค่

1- 2% เท่านั้น วัฒนธรรมเราไม่ไปกับเทคโนโลยี เพราะส่ง E-mail ต้องพิมพ์เอง ต้องทำเองเป็น แต่บางท่านก็ไม่ยอมทำเขาก็อาจทำให้มีความรู้ด้านอินเทอร์เน็ต องค์การเราก็เลยพัฒนาด้านนี้ช้า อย่างการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารก็เช่นกัน ผมคิดว่าอดีต - ปัจจุบันต่างกันแล้ว เพราะตอนนี้เราเป็นประชาธิปไตยทหารต้องลดบทบาทลง อย่างในสหรัฐ พลเรือนก็คุมทหาร เพราะฉะนั้น การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองทัพเป็นเรื่องดีเพราะมีประโยชน์ในการป้องกันประเทศแบบเบ็ดเสร็จ คือให้ประชาชนมีส่วนร่วม ผมเชื่อว่าถ้าเกิดเหตุการณ์ใหญ่ๆ ประชาชนต้องการมีส่วนร่วม เรา กำลังสร้างความรู้สึกนี้ให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น พ.ร.บ. นี้ออกมาในช่วงเวลานี้ถือว่าเหมาะสม เราจะได้ทำงานสบายใจขึ้น กำหนดชัดเจนไปว่าอะไรเปิดเผยได้ อะไรเปิดเผยไม่ได้ เมื่อก่อนเวลาจะพูดอะไรกับผู้สื่อข่าวเราต้องบอกว่า เล่าให้ฟังได้อย่าเอาไปออกข่าวนะ หรือบางทีเราก็ไม่กล้าพูด บางทีเราต้องกันทหารไม่ให้พบผู้สื่อข่าว”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2543)

จากการวิจัยยังพบอีกว่า ทัศนคติในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของ นายทหาร ระดับพันเอก(พิเศษ) ระดับพลตรี จำนวน 12 นาย มีความคิดเห็นว่าเป็นยุคนี้กองทัพควรเปิดเผยข้อมูลผ่านสื่อมวลชนมากขึ้น ซึ่งขณะนี้ ข้อมูลข่าวสารในกองบัญชาการทหารสูงสุดเปิดได้ 50-70% เพราะไม่มีความลับมากมายเหมือนยุคสงครามเย็น ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

"70 % ของข้อมูลข่าวสารที่ บก.ทหารสูงสุดมีอยู่เปิดเผยได้ โดยเปิดเผยสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนเป็นสิ่งที่สมควรได้รู้ อะไรที่ไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ไม่อันตรายกับประเทศเปิดไปเลย โดยเฉพาะกับสื่อมวลชน ถ้าเขาได้รับข้อมูลเพียงพอก็ไม่มีอะไรจะขุดคุ้ยต่อ"

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11 สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2543)

"สื่อมวลชนเป็นตัวเชื่อมทางด้านข้อมูลระหว่างประชาชนกับส่วนราชการ จึงมีส่วนสำคัญที่จะคลี่คลาย หรือสร้างปัญหาให้มากขึ้น กองทัพจึงต้องชี้แจงข้อเท็จจริง เช่น เรื่องติมอร์ ประสบความสำเร็จมาก เพราะสื่อมวลชนให้ความสนใจ และกองทัพก็ได้ให้ข่าวสารนี้ เหมาะสมกับสถานการณ์การให้ข้อมูลกับสื่อมวลชนกระจ่างจึงเป็นสิ่งจำเป็น"

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 สัมภาษณ์ 10 กุมภาพันธ์ 2543)

เมื่อพิจารณาทัศนคติในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของนายทหารระดับสูงพบว่า นายทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในกรมข่าวและศูนย์รักษาความปลอดภัย (ศรภ.) มีทัศนคติที่จะต้องรักษาความลับทางราชการไว้ให้มากกว่านายทหารส่วนอื่น เพราะห่วงเกรงถึงผลกระทบจากการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารจะนำไปสู่การทำลายความมั่นคงของชาติ และส่งผลให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วยความยากลำบากมากขึ้น

ในขณะที่นายทหารอีกฝ่ายหนึ่งที่มีได้ปฏิบัติหน้าที่ในฝ่ายข่าวต่างมีความเห็นว่า ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การปิดบังข้อมูลข่าวสารค่อนข้างทำได้ยาก เนื่องจากประชาชนและสื่อมวลชนตื่นตัวกับข่าวสารที่กำลังไหลป่าตามกระแสโลกาภิวัตน์

ทัศนคติในส่วนนี้มองว่า ทหารควรเปิดเผยข้อมูลข่าวสารมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้การทำงานของฝ่ายทหาร และมีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศแบบเบ็ดเสร็จ คือให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพราะทหารไม่สามารถปฏิบัติการได้ทั้งหมด การชี้แจงด้านข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับรู้เรื่องเกี่ยวกับประเทศจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ยกตัวอย่างในต่างประเทศ จะเห็นว่ามีสื่อออกมาตลอดเวลาว่าประเทศชาติต้องการท่าน หรือเรื่องเกณฑ์ทหารก็จะให้เหตุผลตลอดว่าทำไมต้องเกณฑ์ทหาร เข้ามาแล้วเป็นอย่างไร จะต้องประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วกันว่า การป้องกันประเทศต้องอาศัยประชาชนให้เขาเห็นภาพรวม

ทัศนคติของนายทหารที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง จากเดิมที่เป็นการรับรู้กันว่าทหารเป็นองค์การที่มีวัฒนธรรมองค์การแบบปิดมาสู่วัฒนธรรมองค์การแบบเปิดเผยและยินยอมให้ประชาชนรับรู้ สามารถตรวจสอบข้อมูลได้มากขึ้น

3. พฤติกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของกองบัญชาการทหารสูงสุด

จากการวิจัยพบว่า นายทหารระดับพันเอก พันเอกพิเศษ และระดับพลตรี ใน คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด มีพฤติกรรมที่ยืดหยุ่นในการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น แต่ก็ยังมีความระมัดระวังในการสื่อสารกับสาธารณะโดยเฉพาะการสื่อสาร ผ่านสื่อมวลชน นายทหารที่ไม่มีหน้าที่ในการให้ข่าวก็ยังคงเก็บตัว และไม่เปิดตัวกับสื่อมวลชน มากนัก ทำให้สื่อมวลชนเข้าถึงแหล่งข่าวด้วยความยากลำบาก

อย่างไรก็ตาม ยังมีทหารอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่า การที่ทหารไม่ต้องการเปิดตัวสู่ สาธารณชนโดยผ่านสื่อมวลชนนั้น เหตุผลหนึ่งมาจากทหารไม่เคยชินกับการตอบคำถาม เพราะใน สถาบันการศึกษาเฉพาะของทหารไม่มีวิชาเรียนที่เรียกว่า Media Interview ทำให้เกิดภาวะไม่แน่ใจในพฤติกรรมที่ตนแสดงออก

ขณะเดียวกันธรรมเนียมปฏิบัติของทหารจะไม่ทำงานก้าวก้าวซึ่งกัน และกัน การเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาเท่านั้น

พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงหลังจากพรรคคอมมิวนิสต์ล่มสลาย ทำให้ความมั่นคงปลอดภัยของชาติอันมาจากการคุกคามของภัยคอมมิวนิสต์เริ่มลดน้อยลงเรื่อยๆ จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2540 ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งเข้าสู่ยุคที่เรียกว่ากฎหมายเปลี่ยนแปลงสังคม ส่งผลให้เกิดกระแสสังคมที่เรียกร้องความโปร่งใส (Transparency) หน่วยงานของรัฐทุกแห่งจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน พฤติกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติแบบเดิม

กองบัญชาการทหารสูงสุดในฐานะหน่วยงานรัฐ ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ จึงได้เริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติอย่างน้อย 4 ประการ คือ

3.1 พร้อมเปิดเผยข้อมูล 50-70 % ของข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่ในปัจจุบัน จากเดิมที่ต้องเก็บข้อมูลข่าวสารให้อยู่ในชั้นความลับเกือบทั้งหมด ยกเว้นข่าวสารที่กองทัพ ต้องการประชา

สัมพันธ์ การพร้อมเปิดเผยข้อมูลมากขึ้น ในสัดส่วนดังกล่าว แสดงให้เห็นแนวโน้มวัฒนธรรมองค์การทหารที่เริ่มปรับเปลี่ยนจากแบบปกปิดเก็บข้อมูลอยู่ในชั้นความลับ นำออกมาเปิดเผยให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของบก.ทหารสูงสุด เราน่าจะเปิดได้แค่ 50% ของข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่ ที่เปิดไม่ได้ในอนาคตมีความเป็นไปได้ว่าเมื่อหมดความสำคัญจะลดชั้นความลับลงก็สามารถเปิดได้ แต่บางข่าวจะเปิดเผยไม่ได้ตลอดไป เพราะเมื่อเปิดเผยในสังคมคนละเวลาคนละมิติ มันก็เสียหาย สังคมตอนนั้นเป็นอย่างนั้น สิ่งที่เขาทำถูกต้องแล้ว แต่ถ้าเอามาเปิดเผยตอนนี้ กระแสสังคมเขาไม่รับแล้วมันก็จะถูกประนามกันทั้งชาติ ซึ่งความจริงคนเหล่านั้นก็นำพาประเทศรอดมาจนถึงทุกวันนี้”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2543)

“นายทหารที่มีหน้าที่ในส่วนนี้ มีความกล้าในการสื่อสารกับสังคมมากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเพราะ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารมีความชัดเจนว่าข้อมูลข่าวสารอะไรบ้างที่เปิดเผยได้ อะไรบ้างที่เปิดเผยไม่ได้ และการที่เจ้าหน้าที่เปิดเผยข้อมูลเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยเจตนาบริสุทธิ์ กฎหมายคุ้มครองเจ้าหน้าที่ผู้ันให้ไม่ต้องรับโทษ หากเกิดกรณีฟ้องร้อง ซึ่งในยุคนี้ประเทศที่พัฒนาแล้วจะต้องให้ประชาชนรับรู้ในส่วนที่เรียกว่า right to know คือผู้คนจะได้รับรู้ว่าการป้องกันประเทศ เรามียุทธศาสตร์อยู่อย่างหนึ่งเรียกว่า การป้องกันประเทศแบบเบ็ดเสร็จ คือนอกจากจะใช้กำลังทหารแล้วเราต้องอาศัยประชาชน เพราะฉะนั้นข้อมูลข่าวสารอะไรเปิดได้เปิดให้มากที่สุด”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2543)

“เราเปิดกว้างมากขึ้น ตอนนี้คิดว่าข้อมูลข่าวสาร 70% น่าจะเปิดเผยได้ อีก30%ก็ยังคงต้องเก็บไว้เพื่อความมั่นคงของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามทุกหน่วยงานก็ต้องเปลี่ยน เพราะโลกมันเปลี่ยนไป ต่อไปจากการสังหารด้วยลายเซ็น ด้วยการเห็นหน้าค่าตากัน ก็จะเป็นระบบเทคโนโลยีจะเข้ามาเกี่ยวข้องหมด ทหารก็ต้องปรับตัวเช่นกัน”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2543)

3.2 ยึดคำสั่งผู้บังคับบัญชา

จากการวิจัยพบว่า การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานทหารในปัจจุบันยังคงต้องให้ผู้บังคับบัญชาระดับสูงเป็นผู้อนุมัติ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารใดก็ตาม จะต้องขออนุมัติ

จากผู้บังคับบัญชาก่อนเสมอ เพราะผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสั่งการในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร จึงต้องยึดคำสั่งผู้บังคับบัญชา โดยมีพื้นฐานการตกลงใจจากบทบัญญัติของ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 นอกจากนี้การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้คำนึงถึงผลประโยชน์ของกองทัพเป็นหลัก และให้เปิดเผยเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

การยึดคำสั่งผู้บังคับบัญชานี้ ถือเป็นธรรมเนียมทหารที่ปฏิบัติมาเป็นเวลานาน นายทหารที่เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลครั้งนี้เห็นพ้องกันถึงวัฒนธรรมองค์กรในส่วนนี้ ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

“ธรรมเนียมทหารเราต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาก่อน คือว่าการจะเปิดเผยต้องขออนุญาตไปก่อน และใครเป็นผู้เปิดเผยก็ค่อยว่ากันอีกที อยู่ที่ดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชา แต่กรณีถามผู้บังคับบัญชาไม่ใช่ทุกเรื่องจะต้องถาม ผู้บังคับบัญชาจะแบ่งมอบหน้าที่ให้หมด ว่าเรื่องเกี่ยวกับธุรการทั่วไป การเลื่อนยศ ปลดย้ายนี้แถลงได้เลย ถ้าเห็นว่าเหมาะสม ส่วนในกรมก็มีท่านเจ้ากรมให้ข่าวสารได้ที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องนโยบาย คือ ผู้บังคับบัญชาท่านมอบอำนาจหน้าที่ลงมาหมดแล้ว เป็นขั้นๆ ไป ซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งจริงแต่เวลาสั่งจะรู้เลยว่าอันนี้ไม่ได้ เขาเสนอแนะมาคนละอย่างจะสั่งอย่างนี้ได้มั๊ย ค่อนข้างจะฟังฝ่ายเสนารธิการ”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 สัมภาษณ์ 7 มีนาคม 2543)

“ผู้ที่ให้ข่าวได้ต้องเป็นหัวหน้าหน่วย อย่างผมเป็นผู้ช่วยออกมาให้ข่าวไม่ได้ สรุปว่าให้ข่าวได้ 1 ท่านใน 1 หน่วย อย่างการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารคณะกรรมการมีมติว่าอย่างไร ต้องนำเรียนท่าน ผบ.ทหารสูงสุดก่อน ซึ่งท่านอนุมัติหรือแย้งก็ได้ ถ้าท่านจะแย้งท่านต้องมีข้อมูลมากกว่าคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการนี่ก็เป็นเครื่องมือให้ผู้บังคับบัญชา”

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2543)

กล่าวโดยรวมจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 19 นาย ได้ข้อมูลสรุปว่า การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารยึดคำสั่งผู้บังคับบัญชาเป็นหลัก แม้กฎหมายข้อมูลข่าวสารฯ จะระบุถึงเรื่องคุ้มครองส่วนบุคคลกรณีเปิดเผยข้อมูล แต่ตามธรรมเนียมทหาร นายทหารระดับชั้นยศต่างๆ ไม่มีสิทธิเปิดเผย และการเปิดเผยต้องเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเท่านั้น เพราะข้อมูลข่าวสารจัดได้ว่าเป็นเรื่องสำคัญของกองทัพ

3.3 เริ่มมีความกล้าในการให้ข้อมูลข่าวสาร

จากการวิจัยพบว่าวัฒนธรรมองค์การทหารของ บก.ทหารสูงสุด เป็นกองบัญชาการที่ไม่ได้คุมกำลังพลโดยตรง ไม่เหมือนกับกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารของบก.ทหารสูงสุดเปิดกว้างมากขึ้น อีกประการหนึ่งเป็นผลมาจาก พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ที่ได้กำหนดความชัดเจนในการให้ข้อมูลข่าวสาร กล่าวคือ มีการกำหนดไว้ในมาตรา 14 และมาตรา 15 อย่างชัดเจน ซึ่งระบุว่าข้อมูลข่าวสารของราชการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จะเปิดเผยมิได้ และมาตรา 15 ระบุว่าข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจ มีคำสั่งมิให้เปิดเผยก็ได้ โดยคำนึงถึงการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ ประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกัน

- (1) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือความมั่นคงในทางเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ
 - (2) การเปิดเผยจะทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ได้
 - (3) ความเห็น หรือ คำแนะนำภายในหน่วยงานของรัฐในการดำเนินงานเรื่องหนึ่งเรื่องใด แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงรายงานทางวิชาการ รายงานข้อเท็จจริง หรือข้อมูลข่าวสารที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจหรือคำแนะนำภายในดังกล่าว
 - (4) การเปิดเผยจะก่อให้เกิดอันตรายถึงชีวิตหรือความปลอดภัยของบุคคลหนึ่งบุคคลใด
 - (5) รายงานการแพทย์ หรือข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลซึ่งการเปิดเผย จะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควร
 - (6) ข้อมูลข่าวสารของราชการที่มีกฎหมายคุ้มครองมิให้เปิดเผย หรือข้อมูลข่าวสารที่มีผู้ให้มาโดยไม่ประสงค์ให้ทางราชการนำไปเปิดเผยต่อผู้อื่น
 - (7) กรณีอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา
- คำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดก็ได้ แต่ต้องระบุไว้ด้วยว่าที่เปิดเผยไม่ได้เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทใดและเพราะเหตุใด และให้ถือว่าการมีคำสั่งเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นดุลพินิจ โดยเฉพาะของเจ้าหน้าที่ของรัฐตามลำดับสายการบังคับบัญชา แต่ผู้ขออาจอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

จากการศึกษาข้อมูลจากตัวบทกฎหมายและความคิดเห็นกับแนวปฏิบัติในองค์การ บก.ทหารสูงสุด พบว่า นายทหารส่วนใหญ่จากกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ 19 นายนั้น มีความพอใจ ในบทบัญญัติของกฎหมาย มีเฉพาะฝ่ายข่าวที่ยังมีความเห็นว่าการปฏิบัติตาม พ.ร.บ. ข้อมูล ข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ทั้งหมด อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของฝ่ายข่าว โดยยกตัวอย่างในกรณีข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่กำหนดไว้ตามมาตรา 23 วรรคแรก (2) ที่ระบุให้พยายาม เก็บข้อมูลข่าวสารโดยตรงจากเจ้าของข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่กระทบถึงประโยชน์ ได้เสียโดยตรงของบุคคลนั้น และวรรคแรก (3) ที่ระบุให้มีการจัดพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาและ ตรวจสอดแก้ไขให้ถูกต้องอยู่เสมอเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้

- (ก) ประเภทของบุคคลที่มีการเก็บข้อมูลไว้
- (ข) ประเภทของระบบข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล
- (ค) ลักษณะการใช้ข้อมูลตามปกติ
- (ง) วิธีการขอตรวจดูข้อมูลข่าวสารของเจ้าของข้อมูล
- (จ) วิธีการขอให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูล
- (ฉ) แหล่งที่มาของข้อมูล

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว นายทหารที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับฝ่ายข่าวลง ความเห็นว่าจะก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เพราะ การเก็บข้อมูลของบุคคลที่เป็นภัยต่อความมั่นคง หากปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้ ก็จะไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย และ อาจเกิดกรณีฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานราชการทหารที่ปฏิบัติงานด้านนี้อีกด้วย นายทหารฝ่ายข่าวมีความเห็นอีกว่าข้อมูลข่าวสารของ บก.ทหารสูงสุดเปิดกว้างมากขึ้น แต่รัฐบาลควร พิจารณาแก้ไขในส่วนดังกล่าว เพราะเมื่อฝ่ายทหารพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย แต่หากมีบท บัญญัติใดที่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานด้านความมั่นคงก็ควรจะพิจารณาแก้ไข

3.4 การให้เหตุผลอธิบายชัดเจนยิ่งขึ้น

จากการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์การของ บก.ทหารสูงสุด พบว่า การไม่เปิดเผย ข้อมูลข่าวสารอันใด บก.ทหารสูงสุด จะชี้แจงเหตุผล โดยการศึกษาจากเอกสาร และการ สัมภาษณ์เชิงเจาะลึกพบว่า บก.ทหารสูงสุดมีความตระหนัก ในเรื่องภาพพจน์ของทหารให้เป็นไป ในทางที่ดีต่อประชาชน จึงมักมีการหารือถึงเรื่องข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอๆ ว่าหากข้อมูลข่าวสารใดที่ สื่อมวลชน ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของประชาชน ได้เสนอข้อมูลข่าวสารบางส่วนไปแล้ว ฝ่าย บก.ทหารสูงสุดก็มักพิจารณาออกมาในแนวทางที่ว่า หากปกปิดไว้จะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี จึง มักเปิดเผยให้ข้อมูลออกไป แต่ก็มีข้อกำหนดว่าที่ไม่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ รวมถึงภาพพจน์ของกองทัพด้วย

นอกจากนี้ยังวิจัยพบว่า ในการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสื่อมวลชนแต่ละครั้งของ บก. ทหารสูงสุด เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเอกสารข่าวจะต้องจัดทำแนวคำตอบในแต่ละเรื่องขึ้นมาพร้อม เหตุผลที่จะอธิบายต่อสื่อมวลชน

จากก่อนหน้านี้ บก.ทหารสูงสุดมักจะตอบไปในกรณี “ไม่ทราบ” เป็นอันว่าจบข้อความได้ แต่ปัจจุบันต้องตอบว่าไม่ทราบเพราะเหตุใด หรือไม่สามารเปิดเผยข้อมูลได้เพราะเหตุใด จากการศึกษา พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พบว่าประเด็นนี้ บก.ทหารสูงสุด ได้ปฏิบัติสอดคล้องกับ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 15 วรรค 2 ที่ระบุว่า คำสั่งมิให้เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ต้องระบุไว้ด้วยว่าที่เปิดเผยไม่ได้ เพราะเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทใดและเพราะเหตุผลใด

4. ด้านเทคโนโลยีในการจัดการข้อมูลข่าวสาร

การพิจารณาในส่วนเทคโนโลยีนี้ นับได้ว่าเป็นการศึกษาวัฒนธรรมองค์การอย่างหนึ่งว่าเปลี่ยนแปลงยอมรับกับนวัตกรรมใหม่ๆเพียงใด โดยเฉพาะยุคข้อมูลข่าวสาร(Information Age) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารกลายเป็นสิ่งจำเป็น

จากการวิจัยพบว่า บก.ทหารสูงสุด ได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบเดิมที่ใช้ช่องทางเผยแพร่ข่าวสารเฉพาะช่องทางสื่อมวลชน แต่ปัจจุบันได้หันมาเป็น ช่องทางอินเทอร์เน็ต โดย บก.ทหารสูงสุดมีเว็บไซต์ (website) ชื่อ <http://www.armedforces.inet.co.th> เว็บไซต์นี้เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดว่า บก.ทหารสูงสุดได้เริ่มนำเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาช่วยในการจัดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อประชาชนกลุ่มหนึ่งรับรู้ถึงการดำเนินงานของกองทัพ

นอกจากนี้ยังมีระบบ LAN อันเป็นระบบคอมพิวเตอร์เชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลข่าวสารในกองทัพดำเนินการโดยกรมการสนเทศทหาร ซึ่งปัจจุบันมีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารสำคัญๆ หลายอย่าง อาทิ ข้อมูลวิจัยที่สำคัญๆ ซึ่งสถาบันวิชาการป้องกันประเทศให้นักศึกษาจัดทำไว้ก็จะสามารถเรียกดูจากเครือข่ายได้ เป็นต้น

5. กรอบเวลาในการตัดสินใจพิจารณาข้อมูลข่าวสาร

อดีตในช่วงยุคสงครามเย็นเป็นที่ยอมรับว่า องค์การทหารเป็นองค์การที่ใช้ขั้นตอน และเวลาในการพิจารณาข้อมูลข่าวสารนาน เนื่องจากเกรงผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

และ กองทัพ โดยเฉพาะภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ แต่มาปัจจุบันเป็นยุคหลังสงครามเย็น ภัยคุกคามเหล่านั้นได้หายไปกับการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ส่งผลให้ความเข้มงวดในเรื่อง การตรวจตราเอกสารต่างๆ ลดลงบ้างเล็กน้อย ขั้นตอนในการพิจารณาข้อมูลข่าวสารจึงมีความ รวดเร็วขึ้น

"กรอบเวลา" ในการตัดสินใจเร็วขึ้นยังมีผลมาจากการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการ บริหารงานประกอบกับกระแสสังคมกดดัน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน

อย่างไรก็ตาม ความระมัดระวัง ความละเอียดถี่ถ้วน ความมีวินัยในการให้ข้อมูลข่าว สารของทหารยังคงดำเนินต่อไป ขั้นตอนในการรายงานผู้บังคับบัญชายังคงปฏิบัติไปตามระบบ ราชการทหาร เพราะฉะนั้น "กรอบเวลา" ในการตัดสินใจพิจารณาข้อมูลข่าวสารของบก.ทหารสูง สุดยังคงอยู่ในขั้น "เริ่มต้น" ปรับเปลี่ยนจากการใช้เวลานานไปสู่การใช้เวลาน้อยลง

จากการวิจัยพบว่า การพิจารณาเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ เรื่องสารพิษบอฝ้าย อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่สื่อมวลชนทำเรื่องขอให้เปิดเผย ข้อมูลเกี่ยวกับการร่วมทดลองสารพิษระหว่างกองทัพสหรัฐอเมริกา และกองทัพไทย (Thai Defoliation Program) สื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์มติชน) ได้ยื่นหนังสือขอให้เปิดเผยข้อมูล ปฏิบัติการทดลองสารพิษดังกล่าว เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2542 จนกระทั่งวันที่ 3 มิถุนายน 2542 ปรากฏว่ากระทรวงกลาโหมยังมิได้จัดหาหรือเปิดเผยตามคำร้อง และได้แจ้งให้ทางหนังสือพิมพ์ มติชนทราบแต่ประการใด

"กรอบเวลาในการพิจารณา" จึงยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก แต่ในขั้นสุด ท้ายเรื่องดังกล่าว บก.ทหารสูงสุดก็ได้ทำการเปิดเผยต่อสาธารณชนในที่สุด

6. การจัดการข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการประชาชน

จากการสังเกตและศึกษาข้อมูลในส่วนนี้ บก.ทหารสูงสุดยังมิได้มีการจัดหาข้อมูลให้ ประชาชนตรวจตราได้ด้วยตนเอง โดยการจัดทำศูนย์ข้อมูลข่าวสารตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของ ราชการ พ.ศ. 2540 ที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานราชการ ของประชาชนเป็นไปอย่างสะดวกขึ้น

ทั้งนี้ บก.ทหารสูงสุดมีเหตุผลอ้างถึง การย้ายสำนักงานแห่งใหม่จากสนามเสือป่าไป ยังแจ้งวัฒนะซอย 9 จึงทำให้การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารยังต้องชะลอ เพื่อจัดครั้งเดียวให้ถาวร ที่สำนักงานแห่งใหม่ ขณะที่ บก.ทหารสูงสุดได้จัดทำข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ต แต่ยังไม่เผยแพร่ใน วงกว้าง

"อย่างไรก็ตาม มีความตั้งใจจะจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ประชาชนเข้าศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับกองทัพ เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจในการดำเนินงานของกองทัพมากขึ้น เพราะ ได้ปฏิบัติเกี่ยวกับกรณีการส่งทหารไปติมอร์ตะวันออก ทำให้เห็นผลถึงการทำงานที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากประชาชนได้ทราบข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และมากพอที่จะมีส่วนร่วมกับกองทัพ"

(ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2543)

จากการวิจัยวัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด โดยการพิจารณาจากการให้สัมภาษณ์ของนายทหารระดับสูง และระดับปฏิบัติงาน ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมองในเชิงเปรียบเทียบกับกรให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวสาย การทหารเกี่ยวกับมุมมองในด้านวัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด พบว่ามีทั้งประเด็นที่สอดคล้องและแตกต่างกันดังนี้

วัฒนธรรมองค์การด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในมุมมองสื่อมวลชน

จากการวิจัยวัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุด ในมุมมองของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์จำนวน 6 ฉบับ พบว่า วัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลของกองบัญชาการทหารสูงสุดเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คือ มีความกระตือรือร้นในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร แต่ยังคงมีความระมัดระวังในการสื่อสารกับสื่อมวลชน โดยมีการเตรียมคำตอบไว้จากการสมมุติคำถามที่คาดว่าสื่อมวลชนจะป้อนคำถามในกรณีต่างๆ เช่น ในช่วงที่มีข่าวเกี่ยวกับสัญญาเช่าสถานีวิจัยทหารกับเอกชน ก็จะมีการจัดเตรียมคำถาม-ตอบไว้ล่วงหน้า โดยสมมุติคำถามที่คาดว่าสื่อมวลชนน่าจะถาม แล้ววางแนวคำตอบเพื่อให้ผู้ที่ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนมีแนวคำตอบที่ชัดเจน มีข้อมูลอ้างอิง และป้องกันความผิดพลาดในข้อมูล วิธีการเช่นนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับกองบัญชาการทหารสูงสุด และนับว่าเป็นการให้ความสำคัญกับการสื่อสารกับสื่อมวลชน อย่างไรก็ตาม การเปิดเผยข้อมูลยังคงมีความล่าช้า เนื่องจากนายทหารที่

มีหน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสารจะต้องหารือกับผู้บังคับบัญชาก่อน เนื่องจากวัฒนธรรมองค์การทหารสืบทอดความเชื่อเรื่องสายบังคับบัญชามาเป็นเวลานาน และปัจจุบันก็ยังคงยึดหลักการดังกล่าว

นอกจากนี้ ในส่วนของเนื้อหาข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นข่าวสารเพื่อประชาสัมพันธ์กองทัพมากกว่าข้อมูลที่สำคัญๆ ซึ่งประชาชนและสื่อมวลชนต้องการทราบก็ยังคงปิดลับอยู่ต่อไป จะมีเปิดเผยบ้างก็ต่อเมื่อผู้สื่อข่าวได้ใช้ความพยายามสูงมากในการติดตาม หรืออาจใช้ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการเป็นเครื่องมือในการขอตรวจสอบข้อมูล เช่น เรื่องผลสอบพฤษภามิพีที่มีผู้สื่อข่าวยื่นขอตรวจสอบต่อสภากลาโหม เป็นต้น ซึ่งในที่สุดสื่อมวลชนได้รับการเปิดเผยเพียง 8 หน้าจากที่มีอยู่ 600 หน้า เพราะฉะนั้น พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารจึงมีผลน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การในด้านการเปิดเผยข้อมูลของกองบัญชาการทหารสูงสุด ตัวอย่างที่อธิบายปรากฏการณ์นี้ได้แก่

"ผมว่าก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ สักประมาณ 2 ปี ช่วงที่มี พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 บังคับใช้จะมีข่าวสารออกจาก บก.ทหารสูงสุดเยอะ ส่วนใหญ่ผมถามอะไรก็ได้เกือบหมด ผมจึงคิดว่า วัฒนธรรมในการให้ข้อมูลข่าวสารทหารเปลี่ยนไป เพราะผมทำข่าวสายทหารมา 10 ปี ผมเห็นความเปลี่ยนไปพอสมควร ตามสถานการณ์สมัยก่อนเขาเก็บข้อมูลไม่ยอมพูดกับใครกลัวข้อมูลรั่วไหล กลัวความลับด้านความมั่นคงจะรั่วถึงฝ่ายตรงข้าม แต่ตอนนี้เขาอยากบอกสื่อมวลชนว่าเขาทำอะไรอยู่ เท่ากับเขาเปิดบ้านของตัวเองมากขึ้น อย่างเรื่องลับนี้ผมเห็นเอกสารพวกนี้อยู่บ่อยๆ ขึ้นอยู่กับว่าเขาไว้ใจเราแค่ไหน แต่หากทำให้กองทัพเสียหายเขาก็ไม่ให้ดูสำหรับเรื่องงบประมาณตอนนี้เขาเปิดกว้าง เพราะโดนตัดไปเยอะ สรุปว่า บก.ทหารสูงสุดตอนนี้มีคนตื่นลูกใหม่มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงก็ต้องเกิดขึ้น อย่างตอนนี้ผมคิดว่าเรื่องราวต่างๆ ของที่นี้เขาเปิดให้สังคมรับรู้มากกว่า 50% จากเดิมอะไรๆ ก็เป็นความลับทางราชการหมด" อย่างไรก็ตามก็ดีที่ผู้สื่อข่าวสายทหารของไทยรัฐมีความเห็นว่า การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของกองบัญชาการทหารสูงสุดในยุคนี้ ยังคงเปิดเผยเฉพาะข่าวที่ผู้บังคับบัญชาระดับสูงต้องการเปิดเผย กล่าวคือเป็นข่าวที่มุ่งสร้างภาพพจน์ของกองทัพ และข่าวการดำเนินงานที่กองทัพต้องการบอกกล่าวประชาชน แต่หากจะเจาะถึงเรื่องลับๆ ก็ยังคงเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นเรื่องของความมั่นคงของประเทศ และการขอข้อมูลหรือการขอสัมภาษณ์นั้น ก็จะต้องผ่านการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงก่อน ซึ่งเป็นระบบบังคับบัญชาของทหารที่มีมานาน ปัจจุบันยึดหยุ่นลงบ้าง โดยให้ระดับหัวหน้าหน่วยสามารถให้ข่าวได้

(สัมภาษณ์ วันชัย ธงไชยฤทธิ ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.ไทยรัฐ 23 กุมภาพันธ์ 2543)

"วัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลของทหารก็คล้ายกันคือ ข้อมูลเล็กๆ เขาไม่บอกหรือบอกเท่าที่จำเป็นจริงๆ ถ้าเสี่ยงได้ก็จะเสี่ยงมากกว่า เช่น ถ้าเรามีคำถามด่วนกรณีเกิดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทหารในทางที่ไม่ค่อยดีก็จะเข็ดข่าวยากมาก โทรศัพท์ไปททานก็จะไม่รับอ้างติดประชุม ไม่อยู่ แต่ถ้าเสี่ยงไม่ได้จริงๆ ก็จะออกมาในลักษณะเล่าให้ฟังแล้วขอร้องอย่าเอาไปเขียน เพราะฉะนั้นดูแล้ว พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ มีผลกับทางบก.ทหารสูงสุดน้อยมาก ตามใดที่ทหารยังอ้างเรื่องความมั่นคงของประเทศ เขาจะเปิดข้อมูลหรือข่าวเฉพาะที่ต้องการพื่อาร์ เรื่องที่นักข่าวอยากรู้หลายๆ เรื่องอยู่ดีๆ เขาไม่เปิดหรอก"

(สัมภาษณ์ วาสนา นานวม ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.บางกอกโพสต์ 23 กุมภาพันธ์ 2543)

"ธรรมเนียมของทหาร คือ ไม่ใช่นี้ก็อยากจะทำก็ทำได้ เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของ บก.ทหารสูงสุดก็เช่นกัน จะพูดบอกข้อมูลอะไรกับสาธารณะหรือผู้สื่อข่าวเขาต้องขออนุญาตผู้บังคับบัญชาก่อน ทหารระดับพันเอก พันเอกพิเศษ พลตรี ซึ่งเป็นผู้ที่อาวุโสพอที่จะให้ข่าวได้ เขาจะระวังตัวมากเพราะอนาคตยังไกล ถ้าพูดมากไป สนับสนุนกับนักข่าวมากแล้วเกิดพูดล้ำเส้นก็จะอันตรายกับตัวเอง ส่วนในเรื่องขั้นตอนในการทำงานด้านข่าวสารผมสัมผัสกับทหารมา 2 - 3 ปี คิดว่าวัฒนธรรมองค์การทหาร คือ ยังคงเชื่อนาย เชื้อผู้บังคับบัญชา ถ้านายไม่สั่งก็ไม่มีใครกล้าพูดอะไรบอกอะไร เพราะฉะนั้นทราบใดที่วัฒนธรรมองค์การเชื่อนาย เชื้อรุ่นพี่ การสั่งการตามสายบังคับบัญชาค่อนข้างเข้มงวด พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ จึงค่อนข้างมีผลน้อยต่อวัฒนธรรมองค์การ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของบก.ทหารสูงสุดก็ยังคงยาก มีขั้นตอนตามระบบราชการ เราเป็นหนังสือพิมพ์รายวันต้องทำข่าวกระแส บางครั้งกว่าจะได้กระแสข่าวก็เริ่มจางไปแล้ว ยกตัวอย่างมติชนขอข้อมูลเกี่ยวกับสารเคมีที่ส่งกลิ่นเหม็นที่ป้อมฝ้ายหัวหินต้องใช้เวลาเป็นเดือนๆ ขั้นตอนต่างๆ ค่อนข้างล่าช้า แต่ถ้าเป็นเรื่องที่หน่วยงานต้องการเปิดเผยขั้นตอนก็จะเร็ว มีข้อมูลครบถ้วนดี"

(สัมภาษณ์ ว้ชระ มุคผอง ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.มติชน 5 มกราคม 2543)

"วัฒนธรรมองค์การทหารในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารก็คือ เราจะได้ข้อมูลที่เป็นข่าวพื่อาร์ ข้อมูลทั้งหมดนอกเหนือจากข้อมูลข่าวพื่อาร์ เราจะไม่ค่อยได้ ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ ส่วนใหญ่ทหารก็จะอ้างว่าเป็นข้อมูลลับเปิดเผยไม่ได้ ส่วนหนึ่งคิดว่าหากพูดให้ข้อมูลตามที่นักข่าวถามอาจเกรงว่ากองทัพจะเสียหาย ภาพพจน์ต่อภายนอกไม่ดี ทหารต้องรักษาภาพพจน์ของกองทัพ พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารจึงไม่ค่อยมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของ บก.ทหารสูงสุด เพราะความคิดที่ว่า ทหารทำงานเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ การให้ข้อมูลข่าวสารจึงควรระมัดระวังเป็นพิเศษ"

(สัมภาษณ์ อติ เกียรตินิรนาท ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.ข่าวสด 23 กุมภาพันธ์ 2543)

“ผมเคยใช้สิทธิตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ ขอเปิดเผยสัญญาที่กองทัพบกทำกับเอกชนในการให้เช่าคลื่นวิทยุเอฟเอ็ม 103.5 เมกกะเฮิร์ต ต้องใช้เวลายื่นเรื่องค่อนข้างนาน เพราะตอนนั้น มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญได้ระบุเรื่องให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ เราก็เลยอยากทำข่าวว่าสัญญาที่หน่วยงานทหารทำไว้กับเอกชนเป็นอย่างไร เพราะทหารมีคลื่นวิทยุเยอะ ถึงเวลากฎหมายออกมาจะบังคับให้คืนคลื่นแล้วมาจัดสรรใหม่ได้หรือไม่ ข่าวแบบนี้จะยากมาก หาข้อมูลหาคนให้สัมภาษณ์ยาก ซึ่งผมว่าก็ไม่แตกต่างกับบก.ทหารสูงสุด วัฒนธรรมองค์การทหารเหมือนกันเกือบหมด เพียงแต่บก.ทหารสูงสุดอาจยืดหยุ่นบ้าง ไม่ให้ข้อมูลก็จะปฏิเสธนิมนวด มีเทคนิคไม่ให้นักข่าวเสียใจ ตรงนี้คาดว่าวัฒนธรรมทหารค่อนข้างปฏิบัติกับนักข่าวดีขึ้น การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ต้องรักษาภาพพจน์ก็ทำได้ให้ข้อมูลเยอะ แต่ถ้าเป็นข่าวที่นักข่าวจะเจาะลึกก็จะได้อะไรมา เขาจะไม่บอก จะอ้างเรื่องความลับ อ้างเรื่องความมั่นคง ผมคิดว่าข้อมูลในบก.ทหารสูงสุดถ้ามีข้อมูลอยู่ 100 ชิ้นผมว่าตอนนี้เขาเปิดแค่ 35% เพราะฉะนั้นวิถีคิดวิถีปฏิบัติเขาเปลี่ยนบ้าง แต่เปลี่ยนเป็นบางคนและขึ้นอยู่กับภารกิจ ถ้าเป็นฝ่ายข่าว กรมข่าวจะเข้มงวดมาก การที่มี พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ มีผลบังคับใช้ ผมว่าเป็นภาวะจำยอมที่ทำให้ต้องเปิดเผย แต่ความคิดทัศนคติของทหารยังคงเดิมส่วนใหญ่ มีบางส่วนเท่านั้นที่เริ่มมีความคิดที่จะเปิดเผยข้อมูลเพื่อความโปร่งใส”

(สัมภาษณ์ คงเดช ปานพิตร ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.กรุงเทพธุรกิจ 23 กุมภาพันธ์ 2543)

“วัฒนธรรมองค์การด้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของ กองบัญชาการทหารสูงสุดมีการเปิดเผยข้อมูลมากกว่าอดีตเล็กน้อย เพราะกระแสสังคมประชาธิปไตย แต่ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่คิดว่าเขาเปิดแค่ 30% อีก 70% ยังรักษาไว้ คิดว่ายังเป็นเรื่องที่ทางทหารคิดว่าลับ ตัว พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารฯ ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเปิดเผยข้อมูลในกองทัพมากนัก แต่คิดว่ามีหลายปัจจัยรวมๆ กัน ทั้ง พ.ร.บ. ฉบับนี้ กระแสสังคมกดดัน รัฐธรรมนูญฉบับใหม่เหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้ทหารเริ่มที่จะขยับปรับเปลี่ยนการให้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาสื่อมวลชนสายทหารเคยใช้สิทธิเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยขอให้กลาโหมเปิดผลสอบพฤษภาทมิฬ แต่ก็เปิดเผยมาเพียง 8 หน้า จาก 600 กว่าหน้า ตรงนี้ก็เป็นการพูดรวมๆ ได้ว่า ทหารเพิ่งเริ่มขยับซึ่งก็เช่นเดียวกับบก.ทหารสูงสุด วัฒนธรรมองค์การก็เช่นเดียวกัน”

(สัมภาษณ์ ศิริรัตน์ บุรินทร์กุล ผู้สื่อข่าว น.ส.พ.ไทยโพสต์ 23 กุมภาพันธ์ 2543)